

บทที่ ๒

ความสำคัญของข้อเท็จจริงและการค้นหาข้อเท็จจริงในคดีอาญา

๑. ความหมายของข้อเท็จจริงในคดี

ข้อเท็จจริงในความหมายของกฎหมาย หมายถึง สิ่งที่ได้กระทำ การกระทำที่ได้ปฏิบัติ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นสถานการณ์หรือเหตุการณ์ที่แท้จริง¹ ที่มีผลในทางคดีและเป็นสิ่งที่ศาลสามารถวินิจฉัยได้โดยไม่ต้องหาหรือดัวบทกฎหมาย ข้อเท็จจริงจึงเข้ามาสู่ความรู้ของศาลในรูปลักษณะของพยานหลักฐานในคดี (evidence) ที่แสดงให้เห็นถึงสถานการณ์ หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ๆ โดยการหยิบยกขึ้นหรือถูกหยิบยกขึ้นสู่การพิจารณาของผู้ที่เกี่ยวข้องในคดี

หากเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย จะพบว่าข้อกฎหมายเป็นเรื่องของหลักการ (principle) หรือหลักเกณฑ์ของหน้าที่ (rule of duty) ที่บุคคลพึงปฏิบัติ และเป็นเรื่องที่ตั้งแต่งขึ้นได้ ส่วนข้อเท็จจริงเป็นสถานการณ์ (event) หรือความแท้จริง (actual) ของสิ่งที่เกิดขึ้นโดยเป็นไปตาม หรือฝ่าฝืนต่อกฎหมาย (rule)²

---

¹ Peples v. Peoples, 10 N.C.App.402, 172 S.E.2d 138, 141. ซึ่งศาลแห่งสหรัฐอเมริกาเคยแสดงความเห็นเกี่ยวกับข้อเท็จจริงว่า ข้อเท็จจริง หมายถึง ความจริงแท้ของสถานการณ์ หรือสิ่ง ๆ ที่ปรากฏอย่างแท้จริง หรือเป็นอยู่จริง ซึ่งถูกตัดสินได้โดยพยานหลักฐาน ข้อเท็จจริงไม่ใช่สิ่งสมมุติหรือเป็นเพียงความเห็นของบุคคลใด

² Henry Campbell Black, Black's Law Dictionary. Fifth Edition. (Minnesota : West Publishing Co., 1979), p.531

ข้อเท็จจริงจึงเป็นสิ่งที่เข้ามาสู่ความรับรู้ของศาลได้โดยพยานหลักฐาน
เท่านั้น ส่วนข้อกฎหมายเป็นสิ่งที่ศาลรับรู้ได้เอง³ การค้นหาข้อเท็จจริงในคดี
จึงเป็นเรื่องเกี่ยวกับสถานการณ์ทั้งหลายที่ถุกยืนยันโดยคู่ความฝ่ายหนึ่ง และถูก
ปฏิเสธโดยคู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง⁴ ซึ่งศาลจะเป็นผู้ตัดสินจากพยานหลักฐานในคดี
เพื่อให้ได้บทสรุปในแนวทางที่สมเหตุสมผลโดยมิใช่การกระทำที่เป็นการตัดสินทาง
กฎหมายด้วย⁵ การค้นหาข้อเท็จจริงในคดีจึงอาจมีการเปลี่ยนแปลง หรือเพิ่ม
เติมการค้นหาโดยการกระทำของคู่ความ หรือของศาลในคดี แต่การตัดสิน
ข้อเท็จจริงต้องเป็นหน้าที่ของศาลที่ต้องพิจารณาตัดสินข้อเท็จจริงทั้งหลายให้เป็น
คุณแก่คู่ความฝ่ายใด หรือให้เกิดความยุติธรรมแก่คู่ความในคดีทั้งหมด

๗. การค้นหาข้อเท็จจริงในคดีอาญาเปรียบเทียบกับคดีแพ่ง

การดำเนินคดีแพ่งมีสาระสำคัญที่แตกต่างจากหลักการดำเนินคดีอาญา

๗ ประการ คือ

๑) ในคดีแพ่ง คู่ความเป็นผู้กำหนดข้อเท็จจริงที่จะนำมาตีแผ่ในศาล
รวมทั้งข้อเท็จจริงที่ต้องพิสูจน์กันด้วยพยานหลักฐาน หลักในการดำเนินคดีแพ่งจึง
เรียกว่า "หลักความตกลง" (Verhandlungsmaxime) นั่นคือ คู่ความในคดีแพ่ง
สามารถทำความตกลงประนีประนอมยอมความกันได้ตลอดเวลา และศาลต้องปฏิบัติ

³ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 879/2509 (ประชุมใหญ่) หน้า 2365 จำเลย
อ้างข้อเท็จจริงในการต่อสู้คดีไว้ชัดแจ้งแล้ว การจะรับเข้าบทกฎหมายได้ย่อม
เป็นหน้าที่ของศาลที่จะยกมาใช้เอง

⁴ C.I.T. Corp. v. Elliott, 66 Idaho 384, 159 F.2d
891, 897.

⁵ Barker v. Narragansett Racing Ass'n, 65 R.I.489,
16 A.2d 495, 497.

ตามข้อตกลงของคู่ความ^๖ ซึ่งรวมทั้งการที่คู่ความอาจทำกันในศาล^๗ การค้นหาข้อเท็จจริงในคดีแพ่งจะเป็นภาระพิสูจน์เฉพาะบนหลักฐานเฉพาะตามข้อเท็จจริงที่ยังโต้แย้งกันอยู่เท่านั้น

ส่วนคดีอาญาใช้หลักการดำเนินคดีที่เรียกว่า "หลักการตรวจสอบ" (Untersuchungsgrundsatz) คู่ความในคดีจะตกลงกำหนดวิธีพิจารณา รวมทั้งกำหนดข้อเท็จจริงที่ต้องการพิสูจน์อย่างคดีแพ่งไม่ได้ ในคดีอาญาคู่ความจึงทำกันไม่ได้^๘ และถือว่ากระบวนการพิจารณาคดีเป็นหน้าที่ของเจ้าพนักงานและศาลที่ต้องตรวจสอบข้อเท็จจริงในเรื่องที่กล่าวหา ว่ามีข้อเท็จจริงอย่างไร ซึ่งต้องพิสูจน์กันด้วยพยานหลักฐานเสมอจนกว่าจะสิ้นสงสัย^๙

๒) การฟ้องร้องในคดีแพ่ง คู่ความมีวัตถุประสงค์เพื่อขออำนาจศาลให้แก้ไขข้อโต้แย้งเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของบุคคลในทางทรัพย์สิน หรือขอให้ศาลแสดงสถานะของบุคคลในทางแพ่ง ผลของการพิจารณาและดำเนินคดีของคู่ความ จึงก่อให้เกิดข้อยุติในทางทรัพย์สินของเอกชน หรือการแสดงสถานะของบุคคลในทางแพ่งเท่านั้น ซึ่งแตกต่างจากการดำเนินคดีอาญาที่ผลที่เกิดจากการดำเนินคดีไม่เพียงกระทบถึงทรัพย์สินของเอกชนเท่านั้น แต่จะรวมถึงสิทธิเสรีภาพและชีวิตของเอกชนด้วย ในคดีอาญาจึงมีข้อสันนิษฐานทางกฎหมายว่า จำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ (presump-

^๖ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 20 และ ตู คณิต ฌ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. (กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์การพิมพ์, 2528) หน้า 5.

^๗ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 138 และคำพิพากษาฎีกาที่ 1443/2482 หน้า 2065.

^๘ คำพิพากษาฎีกาที่ 1570/2511 หน้า 1732, คำพิพากษาฎีกาที่ 1101/2516 หน้า 967.

^๙ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131, มาตรา 143, มาตรา 175 และมาตรา 228.

tion of innocence)¹⁰ เพื่อคุ้มครองสิทธิในการดำเนินคดีอาญาของจำเลย และให้โจทก์มีภาระการพิสูจน์โดยตลอดทุกขั้นตอนของการดำเนินกระบวนการพิจารณา เพื่อพิสูจน์ให้เห็นความผิดตามข้อกล่าวหาจนปราศจากข้อสงสัยว่าจำเลยเป็นผู้กระทำ ความผิดจริง (guilt beyond a reasonable doubt) ซึ่งปัจจัยการดำเนินคดี ดังกล่าวนี้จะไม่มีในวิธีพิจารณาความแพ่ง

ดังนั้น อาจพูดได้ว่าการค้นหาข้อเท็จจริงในวิธีพิจารณาความอาญาไม่สามารถเปรียบเทียบกับวิธีการค้นหาข้อเท็จจริงในคดีแพ่งได้ เนื่องจากลักษณะของผลที่จะเกิดขึ้นจากการพิจารณาพิพากษาคดีที่แตกต่างกัน อันตรรกะจากการข่มขู่ พยาน การเบิกความเท็จและการสร้างพยานหลักฐานอื่นเป็นเท็จ การที่จำเลยคดีอาญาได้รับประโยชน์จากข้อสันนิษฐานทางกฎหมายว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ และการที่โจทก์มีภาระการพิสูจน์ (burden of Proof) ที่สูงกว่าในคดี¹¹ ตลอดถึงการที่โจทก์ต้องพิสูจน์ให้เห็นว่าจำเลยเป็นผู้กระทำผิดจนปราศจากข้อสงสัย ศาลจึงจะลงโทษจำเลยได้ ในขณะที่คดีแพ่งเพียงคู่ความฝ่ายใดมีพยานหลักฐานที่หนักแน่นมากกว่า (preponderance of evidence) ก็เพียงพอแล้วที่ศาลจะสามารถพิจารณาตัดสินคดีให้คู่ความฝ่ายนั้นเป็นผู้ชนะ

๓. หลักการค้นหาข้อเท็จจริงในคดีอาญา

การดำเนินคดีอาญามีข้อยกเว้นใหม่ได้เปลี่ยนจากระบบไต่สวนมาเป็นระบบกล่าวหา ซึ่งประเทศต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นประเทศที่ใช้ระบบ Common Law หรือระบบ Civil Law ต่างก็ใช้วิธีการดำเนินคดีอาญาในระบบกล่าวหาทั้งสิ้น จะมีความแตกต่างกันแต่เฉพาะวิธีการค้นหาข้อเท็จจริง¹² กล่าวคือ หลักการค้นหา

¹⁰ Stephen A. Saltzburg, American Criminal Procedure. 3rd edition. (Minnesota : West Publishing co., 1988) p.743-745.

¹¹ United States v. Malinsky, 19 F.R.D.426.

¹² ศนิต ผน นทร, "ฐานะหน้าที่ของทนายในคดีอาญา", หน้า 55.

ข้อเท็จจริงในคดีอาญาทั้ง ๒ ระบบ จะมีข้อสันนิษฐานทางกฎหมายว่า จำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ เพียงแต่วิธีการค้นหาข้อเท็จจริงในระบบ Civil Law จะใช้ทฤษฎีการค้นหาคำความจริง (Truth Theory) โดยศาลมีอำนาจในการนำสืบพยานหลักฐานเพื่อค้นหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำผิดของจำเลยได้ด้วยตนเอง ส่วนระบบ Common Law ใช้วิธีการค้นหาข้อเท็จจริงโดยคู่ความในคดีอาญามีหน้าที่นำสืบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำผิดของจำเลย ศาลจะวางตัวเป็นกลางในการดำเนินคดี อันเป็นการค้นหาข้อเท็จจริงตามทฤษฎีการต่อสู้คดี (Fight Theory)¹³

๓.๑ หลักการค้นหาข้อเท็จจริงในระบบ Common Law

การค้นหาข้อเท็จจริงในระบบ Common Law ที่ใช้อยู่ในประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศอังกฤษ มีรูปแบบการดำเนินกระบวนการพิจารณาเป็นการต่อสู้ทำนองเดียวกับคดีแพ่ง การพิจารณาคดีอาญาในระบบกฎหมายนี้ ประกอบด้วยองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องเป็นนิติสัมพันธ์ ๓ ฝ่าย ได้แก่ ศาล (trial judge) ซึ่งจะเป็นผู้รักษากฎเกณฑ์ในการพิจารณาคดี เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างประโยชน์ของรัฐ และสิทธิเสรีภาพของเอกชน¹⁴ พนักงานอัยการ (prosecutor) และทนายจำเลย (defense attorney)

ศาลไม่มีหน้าที่สืบพยานหลักฐานในการวินิจฉัยข้อเท็จจริงในคดี¹⁵ และไม่มีหน้าที่กำหนดประเด็นข้อกฎหมายที่โต้แย้งกันเพราะเป็นบทบาทหน้าที่ของคู่ความในคดี นั่นคือ เป็นหน้าที่ของพนักงานอัยการผู้เป็นโจทก์และทนายจำเลยจะดำเนิน

¹³ John H. Langbein, Comparative Criminal Procedure : Germany. (Minnesota : West Publishing Co., 1977), p.58.

¹⁴ Paul B. Weston, Kenneth M. Wells, Law Enforcement and Criminal Justice : An Introduction. (California : Goodyear Publishing Company, Inc., 1972), p.161,179.

¹⁵ Ibid., p.70-71.

การเอง¹⁶ ศาล (trial judge) จะมีบทบาทเป็นศูนย์กลางของกระบวนการพิจารณา จะทำหน้าที่ควบคุมการเตรียมการพิจารณาคดี เป็นที่ปรึกษาในกระบวนการพิจารณา และตัดสินข้อเท็จจริงของคณะลูกขุนและจะเป็นผู้พิพากษาชี้ขาดคดีในที่สุด นอกจากนี้ ศาลต้องทำหน้าที่เป็นหลักประกันว่าการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีต้องดำเนินไปโดย ยุติธรรมต่อจำเลยด้วย¹⁷

คู่ความในคดีอาญาจะเป็นผู้นำสืบพยานหลักฐานต่าง ๆ ในคดี เพื่อ พิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของจำเลยในศาล โดยมีคณะลูกขุนเป็นผู้พิจารณา ข้อเท็จจริงโดยการรับฟังพยานหลักฐานที่คู่ความนำมาเสนอเท่านั้น แล้วจึงทำคำ ชี้ขาดตัดสินข้อเท็จจริง (Verdict)¹⁸ ศาลจะทำหน้าที่ควบคุมการพิจารณาคดี ให้เป็นไปตามกฎเกณฑ์เกี่ยวกับพยานหลักฐาน (Rules of Evidence) และทำ คำพิพากษาดำเนินคดีตามคำตัดสินข้อเท็จจริงของคณะลูกขุน ศาลจะไม่สืบพยานเอง นอกจากจะเป็นการซักพยานเพื่อความชัดเจนแน่นอนในการเบิกความ หรือทำการ ซักพยานเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในการดำเนินคดี โดยต้องไม่เป็นการสืบพยาน

¹⁶ Ibid., p.1.

¹⁷ Paul B. Weston, Kenneth M. Wells, Criminal Justice Introduction and Guidelines. (California : Goodyear Publishing Co., 1976), p.218. นอกจากนี้ ศาลในระบบ Common Law ยังเป็นองค์กรที่มีอิทธิพลสูงในการบังคับใช้กฎหมายอย่างมาก แนวคำพิพากษาคดี เรืองไต้เรื่องหนึ่งที่ศาลตัดสินไปแล้ว จะเป็นบรรทัดฐานต่อการฟ้องคดีประเภท เดียวกันก็จะนำเข้าสู่การพิจารณาของศาลในอนาคต นั่นคือ หากศาลมีแนวโน้มจะ พิพากษาไม่ลงโทษแก่การฟ้องคดีประเภทใด ก็จะเป็นผลกระทบให้พนักงานอัยการ และเจ้าพนักงานตำรวจเริ่มไม่สนใจดำเนินคดีประเภทเดียวกันนี้ และหันไป ดำเนินการกับคดีประเภทอื่นแทน

¹⁸ Paul B. Weston, Kenneth M. Wells, Criminal Justice Introduction and Guidelines. (California : Goodyear Publishing Co., 1976), p.221.

นอกเหนือจากที่คู่ความในคดีนำสืบไว้¹⁹

กฎเกณฑ์เกี่ยวกับการเสนอพยานหลักฐานทั้งหลายในคดีจะถือว่าคู่ความทราบอยู่ก่อนแล้ว เนื่องจากเป็นกฎเกณฑ์ตายตัว (rigorously institutionalized) ศาลจะทำหน้าที่ดูแลรักษาให้มีการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์อย่างเคร่งครัดและจะวางตัวเป็นกลางในการต่อสู้คดีของคู่ความ ซึ่งศาลรวมทั้งบรรดาลูกขุนทั้งหลาย (judge and jurors) ไม่ต้องรับผิดชอบในการสืบพยานหลักฐานในคดี²⁰ อันเป็นแนวทางให้การพิจารณาคดีสามารถบรรลุความสำเร็จ คือ การได้ความจริง (truth)²¹ ในที่สุด

การพิจารณาคดีในระบบ Common Law จึงแยกได้เป็น ๒ ขั้นตอน คือ

- ๑) ขั้นตอนวินิจฉัยตัดสินข้อเท็จจริง ซึ่งจะกระทำโดยคณะลูกขุนที่จะนั่งฟังการนำสืบพยานหลักฐานในศาลของคู่ความทุกฝ่ายโดยตลอด แล้วจึงมีคำวินิจฉัยตัดสินข้อเท็จจริงว่า จำเลยมีความผิดตามที่โจทก์กล่าวหาหรือไม่ (guilty or not)

---

¹⁹ Henry J. Abraham, The Judicial Process. 4th. (New York : Oxford University Press, 1980), p.104.

²⁰ Charles W. Wolfram, Modern Legal Ethics. (Minnesota : West Publishing Co., 1986), p.639. ซึ่งมีความเห็นเพิ่มเติมอีกว่า การพิจารณาความผิดในคดีอาญาในประเด็นสำคัญแห่งคดีจะผิดพลาด หากผู้พิพากษาและลูกขุนพยายามกระทำประการใดต่อพยานหลักฐานในคดีด้วยตัวเองด้วยซ้ำ ดู United States v. Grinnell Corp., 384 U.S.563, 583, 86 S.Ct.1698, 1710, 16 L.Ed.2d 778 (1966); และ E.I.Du Pont & Co. v. Collins, 432 U.S.46, 97 S.Ct.2229, 2235, 53 L.Ed.2d 100 (1977).

²¹ Paul B. Weston, Kenneth M. Wells, Law Enforcement and Criminal Justice : An Introduction., p.179.

๒) ชั้นการทำคำพิพากษาคัดสินคดี จะเป็นหน้าที่ของศาลที่ทำตัวเป็นกลางและวางเฉย (a passive trier) ในการสืบพยานของคู่ความในคดี ศาลจะตัดสินความผิดของจำเลยจากการวินิจฉัยข้อเท็จจริงโดยคณะลูกขุนแล้ว

การค้นหาข้อเท็จจริงในคดีของระบบ Common Law จึงอยู่ในขั้นตอนของการพิจารณาข้อเท็จจริงของคณะลูกขุน ซึ่งวิธีการค้นหาข้อเท็จจริงในคดีของระบบกฎหมายนี้จะเป็นการต่อสู้กันในเชิงแข่งขันระหว่างคู่ความ ๒ ฝ่ายในคดี (Fight Theory) โดยคู่ความในคดีจะมีฐานะเท่าเทียมกันในการค้นหาข้อเท็จจริงเพื่อประโยชน์ในการพิจารณาคดี คู่ความมีสิทธิที่จะนำพยานหลักฐานมาแสดงในศาลตามหลักเกณฑ์เกี่ยวกับพยานหลักฐาน ซึ่งศาลจะพิจารณาพิพากษาคดีตามพยานหลักฐานที่คู่ความนำมาแสดงเท่านั้น ผู้พิพากษาไม่มีอำนาจสืบพยานเอง และโจทก์ในคดีอาญาต้องมีหน้าที่นำสืบพยานหลักฐานก่อนเสมอ²² ตามข้อสันนิษฐานของกฎหมายที่ว่า จำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ามีการกระทำความผิดและจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดนั้น

โจทก์ในคดีอาญา ซึ่งเป็นพนักงานอัยการถือเป็นตัวแทนของประชาชนแห่งรัฐในการดำเนินกระบวนการยุติธรรม การดำเนินคดีของพนักงานอัยการจะกระทำในนามของประชาชนแห่งรัฐ โดยหลักการพนักงานอัยการจึงเป็นองค์กรของรัฐและประชาชนที่ไม่อยู่ใต้อำนาจของผู้ใดโดยเฉพาะ เพราะพนักงานอัยการเป็นผู้ใช้อำนาจในการดำเนินคดีใดๆ แทนประชาชนของรัฐ และเพื่อประโยชน์ของรัฐเท่านั้น จึงต้องให้พนักงานอัยการสามารถพูดและแสดงออกซึ่งการกระทำ

²² Delmar Karlen, Anglo-American Criminal Justice. (Oxford University Press, 1967), p.19.

โดยอิสระ ปราศจากความกลัวในการปฏิบัติหน้าที่ของตนเอง²³

โดยหลักการพนักงานอัยการเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐต้องไม่มีความลำเอียงที่จะเป็นการยัดยัดธรรมต่อจำเลย พนักงานอัยการต้องพยายามค้นหาข้อเท็จจริงในคดี เพื่อให้การพิจารณาตัดสินและการพิพากษาลงโทษเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด แต่ทางปฏิบัติปรากฏว่าพนักงานอัยการก็เช่นเดียวกับนักกฎหมายทั่วไปมักเข้าข้างคำฟ้องคดีของตัวเอง การเลือกเฟ้นพยานหลักฐานที่เสนอในการพิจารณาตัดสิน จะพยายามปกปิดเหตุผลและประเด็นสำคัญในคดี ตลอดจนจุดอ่อนข้อบกพร่องในการต่อสู้คดี ซึ่งจะ เป็นผลทำให้พนักงานอัยการสามารถทำลายเหตุผลข้อต่อสู้ของคู่ความฝ่ายตรงข้าม

ทนายจำเลยในคดีอาญาจะรับผิดชอบต่อลูกความของตนเอง ภายใต้ขอบเขตของกฎหมายและหลักวิชาชีพนักกฎหมาย ทั้งในฐานะที่เป็นที่ปรึกษา (counselor) และทนายว่าความ (advocate) ทนายจำเลยถือเป็นคู่ความฝ่ายปรปักษ์ (classic opponent) กับพนักงานอัยการโจทก์ จะเป็นผู้คุ้มครองปกป้องสิทธิของจำเลยในทุก ๆ ด้านตลอดเวลา และไม่ถือว่าเป็นผู้ขัดขวางกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เนื่องจากการทำทนายคำฟ้องของพนักงานอัยการหรือการคัดค้านอำนาจศาล แต่ถือว่าทนายเป็นผู้มีส่วนทำให้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้รับผลสำเร็จสมบูรณ์

ทนายจะมีความเป็นอิสระในการดำเนินคดีภายหลังจากการพบปะปรึกษากับจำเลยแล้ว ซึ่งจำเลยเป็นผู้ตัดสินใจในที่สุดว่าต้องการต่อสู้คดีหรือไม่ เมื่อจำเลย

²³ Paul B. Weston, Kenneth M. Wells, Criminal Justice Introduction and Guidelines., p.206. ซึ่งพนักงานอัยการในประเทศสหรัฐอเมริกาจะมีฐานะเป็นกึ่งตุลาการ (quasi-judicial officer) ที่สามารถตัดสินข้อเท็จจริงจากการสอบสวนด้วยตัวเองหรือจากพยานหลักฐานของเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือบุคคลใด ๆ ได้ด้วย

ถูกฟ้องต่อศาลแล้ว ทนายจะเป็นผู้เสนอพยานหลักฐานเพื่อต่อสู้คดีให้แก่จำเลยให้เกิดความสงสัยในการกระทำของจำเลยตามที่ถูกกล่าวหา ซึ่งจะเป็นผลให้คำฟ้องของพนักงานอัยการไม่สามารถพิสูจน์การกระทำของจำเลยโดยปราศจากข้อสงสัย (the accused's guilt beyond a reasonable doubt) หรือแสดงให้ศาลเห็นว่าคำฟ้องโจทก์ไม่น่าเชื่อว่าจะเป็นไปได้ (improbabilities)²⁴

๓.๒ หลักการค้นหาข้อเท็จจริงในระบบ Civil Law

การค้นหาข้อเท็จจริงในระบบ Civil Law ไม่ใช่ลักษณะเป็นการต่อสู้ระหว่างคู่ความในคดี หากแต่เป็นหน้าที่โดยตรงของผู้พิพากษาที่พิจารณาคดีจะเป็นผู้รับผิดชอบในการค้นหาข้อเท็จจริง จากการสืบสวนพยานหลักฐานและข้อเท็จจริงของการกระทำความผิดแทนที่จะปล่อยให้พนักงานอัยการและทนายจำเลย ศาลจะเป็นผู้ดำเนินการค้นหาข้อเท็จจริง (active) ด้วยตัวเอง กำหนดประเด็นในคดีในฐานะเป็นผู้ดำเนินการพิจารณาสืบพยานเป็นผู้ควบคุมการดำเนินคดีทุกขั้นตอนและอยู่ในฐานะที่สามารถให้ความคุ้มครองแก่สิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาได้²⁵ โดยตรง

การค้นหาข้อเท็จจริงในระบบ Civil Law ที่ใช้อยู่ในกลุ่มประเทศภาคพื้นยุโรป จึงไม่มีลักษณะของการต่อสู้คดีระหว่างคู่ความ ๓ ฝ่ายอย่างระบบ Common Law หากแต่ศาล พนักงานอัยการ และทนายจำเลยต่างมีหน้าที่ค้นหาข้อเท็จจริงในคดีทั้งนั้น องค์การทุกฝ่ายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาจะต้องร่วมมือกันในการค้นหาข้อเท็จจริงอย่างจริงจัง การค้นหาข้อเท็จจริงในระบบกฎหมายนี้จึงไม่มีรูปแบบหรือวิธีการพิจารณาคดีของประเทศไทยหรืออเมริกาและอังกฤษ กล่าวคือ ไม่มีหลักการเกณฑ์ในเรื่องพยานหลักฐานที่เข้มงวดอย่างประเทศ

²⁴ Paul B. Weston, Kenneth M. Wells, Law Enforcement and Criminal Justice : An Introduction., p.172.

²⁵ John H. Langbein, Comparative Criminal Procedure : Germany. p.1.

สหรัฐอเมริกา และอังกฤษ การค้นหาข้อเท็จจริงในระบบ Civil Law มีหลัก-
เกณฑ์เพียงว่า จะใช้วิธีการที่ทำให้ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยตกเป็น "กรรมในคดี"
(object) ไม่ได้เท่านั้น²⁶

การเสนอพยานหลักฐานของโจทก์และจำเลยจะมีสิทธิเท่าเทียมกัน แต่
พนักงานอัยการและทนายจำเลยจะถามคู่ความฝ่ายตรงข้าม หรือถามพยานโดยตรง
ไม่ได้ต้องถามผ่านศาล และถามได้เท่าที่ศาลจะอนุญาตเท่านั้น²⁷ เนื่องจากการ
พิจารณาคดีในระบบนี้ ศาลเป็นผู้มีบทบาทในการสืบพยานโดยตลอด มีอำนาจที่จะ
ค้นหาข้อเท็จจริงได้ทุกวิถีทาง แม้จะให้สอบสวนพยานหลักฐานอื่น ๆ ที่คู่ความไม่
ได้นำเสนอก็ตาม บทบาทของพนักงานอัยการและทนายจำเลยจะถูกจำกัดให้อยู่ใน
ฐานะเป็นเพียงผู้ร่วมการพิจารณาคดี (passive)²⁸ ดังนั้น การซักถามพยานของ
ศาลจึงไม่ถูกจำกัดในเรื่องกฎเกณฑ์เกี่ยวกับพยานหลักฐานอย่างระบบ Common Law
กล่าวคือ ไม่มีเรื่องหน้าที่นำสืบของคู่ความ ไม่มีวิธีการถามด้านพยานอีกฝ่าย (Cross-
examination) จึงเป็นหลักการค้นหาข้อเท็จจริงในเนื้อหา (Truth Theory)

²⁶ คณิต ฤ นคร, "วิธีพิจารณาความอาญาไทย : หลักกฎหมายกับ
ทางปฏิบัติที่ไม่ตรงกัน" วารสารนิติศาสตร์ 15 (กันยายน 2528) 3 : 4.

²⁷ K. Neumann, Manual of German Law. Volume II ,
(London : Her Majesty's Stationary Office, 1952), p.150. ซึ่ง
เป็นหลักการพื้นฐานที่แตกต่างจากระบบวิธีพิจารณาความของ Anglo-American
ในศาลอังกฤษหรือสหรัฐอเมริกาจะมีขั้นตอนการซักถามพยานบุคคลหรือพยานผู้เชี่ยวชาญ
โดยทนายของคู่ความแต่ละฝ่ายในคดี ขณะที่ศาลจะปฏิบัติตนอยู่ในฐานะ passive
rule การสืบพยานจะมีการซักถาม (examination-in-chief) ถาม
ค้าน (cross-examination) และถามติง (re-examination) ซึ่งไม่เป็นที่รู้จัก
ในระบบกฎหมายเยอรมัน

²⁸ John H. Langbein, Comparative Criminal Procedure : Germany. p.64.

บทบาทขององค์กรในกระบวนการยุติธรรมของระบบกฎหมาย Civil Law จะถือว่าการดำเนินคดีอาญาไม่ใช่การพิพาทกันในศาล ไม่ถือว่าเป็นเรื่องระหว่างคู่ความ องค์กรในการดำเนินคดีอาญาจะเกี่ยวข้องเป็นนิติสัมพันธ์สองฝ่าย ได้แก่ รัฐฝ่ายหนึ่งกับผู้ถูกกล่าวหาอีกฝ่ายหนึ่ง องค์กรของรัฐจะประกอบด้วยเจ้าพนักงานของรัฐ ได้แก่ ศาล และพนักงานอัยการ แม้ในกรณีผู้เสียหายเป็นผู้ฟ้องคดีอาญาก็ถือว่าเป็นการดำเนินคดีแทนรัฐ ส่วนฝ่ายผู้ถูกกล่าวหาจะมีทนายคอยให้ความช่วยเหลืออยู่ ทั้งพนักงานอัยการโจทก์และทนายจำเลยจะเป็นเพียงผู้กระตุ้นให้ศาลดำเนินการ โดยอ้างการร้องขอให้ศาลสืบพยานต่าง ๆ และศาลก็มีอำนาจสืบพยานได้โดยผลการ ค้นหาข้อเท็จจริงในคดีอาญาจึงเกิดจากการร่วมกันค้นหาข้อเท็จจริงในคดีขององค์กรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

๔. ข้อสันนิษฐานว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์

ในคดีอาญาข้อสันนิษฐานทางกฎหมายว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ (presumption of innocence) ถือเป็นพื้นฐานของข้อเท็จจริงที่ว่า บุคคลส่วนมากที่สุดไม่ใช่ผู้กระทำความผิดทางอาญา^{๒๐} อันเป็นเกราะป้องกันทางกฎหมายที่รัฐให้แก่พลเมืองของรัฐทุกคนที่จะไม่ถูกลงโทษทางอาญา หากพิสูจน์ไม่ได้ว่าเขาเป็นผู้กระทำความผิดจริง และข้อสันนิษฐานนี้เป็นข้อสันนิษฐานทางกฎหมาย (presumption of law) ที่ไม่จำเป็นต้องอาศัยพยานหลักฐานอื่นมาสนับสนุน^{๓๐} หลักการของข้อสันนิษฐานว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ จึงเป็นข้อสันนิษฐานที่ถูกกำหนดขึ้นโดยผลของกฎหมาย^{๓๑} จำเลยไม่ได้ถูกบังคับให้ต้องหยาบยกข้อสันนิษฐานนี้ขึ้นต่อผู้คดีเอง^{๓๒}

^{๒๐} คำพิพากษาฎีกาที่ 1412/2482

^{๓๐} State v. Reilly, 85 Kan.175, 116 P.481.

^{๓๑} รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 มาตรา 29 ก็ได้มีบทบัญญัติถึงข้อสันนิษฐานในคดีอาญาว่า ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด

^{๓๒} People v. Dennison, 288 N.E.2d 516 (1972).

และจำเลยจะได้รับการสันนิษฐานว่า เป็นผู้บริสุทธิ์ตลอดทุกขั้นตอนของการพิจารณาคดี³³ แม้จะเกิดมีข้อบกพร่องขึ้นในระหว่างการพิสูจน์พยานหลักฐานของจำเลย ก็ไม่เป็นเหตุให้ข้อสันนิษฐานนี้ต้องสิ้นไป³⁴

การสิ้นไปของข้อสันนิษฐานทางกฎหมายว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ จะเกิดขึ้นเมื่อปรากฏพยานหลักฐานในทางตรงกันข้ามพิสูจน์ได้ว่า จำเลยเป็นผู้กระทำความผิดโดยปราศจากข้อสงสัย (guilt beyond a reasonable doubt)³⁵ ดังนั้นข้อสันนิษฐานจะให้ประโยชน์แก่จำเลยในขอบเขตของกระบวนการพิจารณาความและการพิพากษาคดี จนกว่าโจทก์จะสามารถพิสูจน์ด้วยพยานหลักฐานทั้งหลายว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดจริง³⁶ จำเลยต้องค้นหาพยานหลักฐานมาพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่า ตนเองมิได้เป็นผู้กระทำความผิดตามข้อกล่าวหาโดยหักล้างพยานหลักฐานของโจทก์ที่ได้เสนอไปก่อนแล้ว หากจำเลยพิสูจน์หักล้างพยานหลักฐานของโจทก์ไม่ได้ จำเลยจะถูกศาลพิพากษาลงโทษในความผิดนั้น³⁷

---

³³ People v. Licata, 305 N.E.2d 6 (1973). ข้อสันนิษฐานเรื่องความบริสุทธิ์ของจำเลยนี้จะไม่ใช้ในกรณีที่จะอ้างต่อเจ้าพนักงานที่สามารถออกหมายบังคับ (writ of habeas corpus) จำเลยในทางอาญาได้ตามกฎหมาย ดู State v. Jones, 113 N.C.669, 18 S.E.249.

³⁴ State v. Fisher, 212 N.W.2d 568 (1973).

³⁵ United States v. Cummings, 468 F.2d 274 (1972).

³⁶ Price v. Turner, 502 P.2d 121 (1972).

³⁷ State v. Grace, 493 S.W.2d 474 (1973); McDonald v. State, 477 S.W.2d 759 (1971). การอุทธรณ์การลงโทษของจำเลย จะไม่มีข้อสันนิษฐานว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์อีก จำเลยจะถูกถือว่ามีความผิดตามคำพิพากษาของศาลชั้นต้น ซึ่งจำเลยต้องพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่าตนเป็นผู้บริสุทธิ์ต่อไป

ข้อสันนิษฐานความบริสุทธิ์ของจำเลยจึงเป็นหลักการทั่วไป (nature) ไม่ใช่พยานหลักฐาน (evidence) ในเรื่องความบริสุทธิ์ของจำเลย และไม่ใช้เรื่องการซึ่งนำหนักของความน่าเชื่อถือเกี่ยวกับความบริสุทธิ์ของจำเลยด้วย แต่เป็นเพียงการกำหนดภาระการพิสูจน์ความผิด (burden of proof) ของจำเลยในคดีให้เป็นหน้าที่ของรัฐที่ต้องดำเนินการต่อไป³⁸

๕. การพิสูจน์ความผิดของจำเลยในคดีอาญา

จากการที่คดีอาญา จำเลยได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าโจทก์จะสามารถแสดงพยานหลักฐานพิสูจน์ต่อศาลได้ว่า จำเลยเป็นผู้กระทำความผิดจริงตามข้อกล่าวหา หลักในการดำเนินคดีอาญาของโจทก์จึงมีภาระการพิสูจน์ความผิด (burden of proof)³⁹ ของจำเลยจนกว่าจะสิ้นสงสัยในทุก ๆ องค์ประกอบของความผิดตามที่กฎหมายกำหนดไว้ หากโจทก์ไม่มีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะพิสูจน์ความผิดของจำเลยตามข้อกล่าวหาแล้ว จำเลยจะได้รับการปลดปล่อยให้

---

³⁸ Holt v. United States, 218 U.S.245, 54 L.ed 1021, 31 S.Ct.2 ; Agnew v. United States, 165 U.S.36, 41 L.ed 624, 17 S.Ct.235. แต่ก็มีบางทัศนะที่เห็นว่า ข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับความบริสุทธิ์ของจำเลยในคดีอาญาเป็นเพียงจุดเริ่มต้นที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับจำเลยโดยเฉพาะในการดำเนินคดี ว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ (innocent man) และจะยังคงเป็นอยู่จนกว่าข้อกล่าวหาของโจทก์จะได้รับการพิสูจน์ว่าเป็นจริง ดู Williams v. State, 241 Ala.348, 2 So.2d 423. หรือข้อสันนิษฐานเป็นพยานหลักฐานอย่างหนึ่งที่เป็นผลประโยชน์ของจำเลยที่กฎหมายให้ไว้ ดู Kirby v. United States, 174 U.S.47, 43 L.ed 890, 19 S.Ct.574.

³⁹ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1412/2482

พินข้อกล่าวหาไปในที่สุด⁴⁰ และไม่ว่าแท้จริงแล้วจำเลยจะเป็นผู้กระทำความผิดจริงหรือไม่จะไม่มีผลพิจารณาในเรื่องนี้ต่อไป⁴¹ ภาระการพิสูจน์ความผิดนี้เป็นหน้าที่ของโจทก์ตลอดเวลาในการดำเนินคดี จะไม่มีการเปลี่ยนแปลงให้กลายเป็นหน้าที่ของจำเลย⁴² ที่ต้องพิสูจน์ถึงความบริสุทธิ์ของตนเอง หรือต้องพิสูจน์หักล้างข้อกล่าวหาของโจทก์ตามฟ้องก่อน⁴³ แม้ว่าจำเลยอาจต้องมีหน้าที่ที่ต้องแสดงพยานหลักฐานเพื่อยืนยันข้อต่อสู้ของตนตามที่ตนให้การต่อสู้คดีไว้ ก็ไม่เป็นผลทำให้จำเลยต้องมีการการพิสูจน์ในคดีแทนโจทก์และระดับของการพิสูจน์ข้อกล่าวหาของโจทก์นั้นต้องเป็นการพิสูจน์ความผิดของจำเลยจนสิ้นสงสัยว่า จำเลยเป็นผู้กระทำความผิดจริง

อย่างไรก็ตามระดับของการพิสูจน์จนสิ้นสงสัยตามข้อกล่าวหาของโจทก์เป็นเพียงดุลยพินิจของศาลที่ศาลพอใจต่อการพิสูจน์ด้วยพยานหลักฐานทั้งหมดในคดี

---

⁴⁰ *Brinegar v. United States*, 338 U.S.160, 93 L.ed 1879, 69 S.Ct.1302, reh.den. 338 U.S.839, 94 L.ed 513, 70 S.Ct 31. ในคดีที่จำเลยปฏิเสธข้อกล่าวหาว่ากระทำความผิด ข้ออ้างทั้งหลายในคำฟ้องของโจทก์จะต้องเริ่มต้นจากความไม่รู้ในข้อเท็จจริงของศาลและลูกขุน ซึ่งเป็นหน้าที่ของโจทก์ที่ต้องพิสูจน์ให้เห็นตามข้อเท็จจริงที่โจทก์กล่าวอ้างในคำฟ้อง ดู *People v. Hunt*, 251 Ill.446, 96 N.E.220.

⁴¹ *Bennett v. State*, 86 Ga.401, 12 S.E.806. ศาลจะยกประโยชน์แห่งความสงสัย (benefit of a reasonable doubt) ให้แก่จำเลยในกรณีที่โจทก์ไม่สามารถพิสูจน์ตามข้อกล่าวหาให้ศาลเห็นได้โดยปราศจากข้อสงสัย ดู *Potter v. United States*, 155 U.S.438, 39 L.ed 214, 15 S.Ct.144.

⁴² *Lilienthal v. United States*, 97 U.S.237, 24 L.ed 901 (1967).

⁴³ *Davis v. United States*, 160 U.S.469, 40 L.ed 499, 16 S.Ct.353.

แล้ว การกำหนดระดับความพอใจของศาลไม่มีมาตรฐานที่แน่นอนในการวัด แต่ขึ้นอยู่กับ การวิเคราะห์ของศาลโดยอาศัยความรู้และความเข้าใจ รวมทั้งประสพ- การณ์ของศาลเองประกอบเข้าด้วยกัน⁴⁴ ความสงสัยที่เกิดขึ้นในใจของศาลอาจ เป็นกรณีที่เกิดจากเนื้อหาพยานหลักฐานที่พิสูจน์ความผิดของจำเลยไม่เพียงพอที่ศาล จะลงโทษจำเลยตามข้อกล่าวหาได้ หรือเกิดจากพยานหลักฐานของจำเลยไม่อาจ พิสูจน์ให้เป็นที่พอใจต่อศาลได้ว่า พยานหลักฐานของโจทก์ที่พิสูจน์การกระทำความ ผิดของจำเลย ไม่น่าเชื่อถือว่าเป็นความจริงโดยปราศจากข้อสงสัย ซึ่งความสงสัย นี้จะไม่ใช่เป็นเพียงจินตนาการการจับผิด หรือความน่าจะเป็นไปได้ของข้อสงสัย แต่ต้องเป็นข้อสงสัยที่เกิดจากเหตุผลและความเข้าใจอันเกิดจากการพิจารณาพยาน หลักฐานของคู่ความในคดี⁴⁵ เป็นที่ชนะที่ศาลเห็นว่ามีความไม่เป็นธรรมเกิดขึ้น จากการพิจารณาตัดสินข้อเท็จจริงในคดีแล้ว⁴⁶ โดยปราศจากอคติ (candid) และ มีการสืบสวนพยานหลักฐานอย่างเป็นธรรมด้วยความรอบคอบอย่างวิญญูชน (reasonable men)⁴⁷ เมื่อมีข้อสงสัยตามสมควรว่าจำเลยกระทำผิดจริงหรือไม่ ศาลจะ ยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลย⁴⁸

ดังนั้น แม้ข้อสันนิษฐานทางกฎหมายว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์จะเป็นประ- โยชน์แก่จำเลยในคดีอาญา ทำให้โจทก์มีภาระต้องหาพยานหลักฐานมาพิสูจน์ให้

⁴⁴ Vasquez v. State, 54 Fla.127, 44 So.739.

⁴⁵ Watt v. People, 126 Ill.9, 18 N.E.340;
Densmore v. State, 67 Ind.306.

⁴⁶ Watt v. People, 126 Ill.9, 18 N.E.340.

⁴⁷ Fidelity Mut. Life Assn. v. Mettler, 185 U.S.308, 46 L.ed 922, 22 S.Ct.662.

⁴⁸ คำพิพากษาฎีกาที่ 572/2500 หน้า 475 ศาลวินิจฉัยว่า ประโยชน์แห่งความสงสัยที่จะยกให้เป็นผลดีแก่จำเลยนั้น ต้องมีเหตุผลอันสมควร ให้เกิดความสงสัยข้อสงสัยที่ห่างไกลต่อเหตุผลไม่เป็นเหตุให้ศาลต้องยกฟ้อง, คำพิพากษาฎีกาที่ 1172/2505 หน้า 1154.

ศาลเห็นว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดจริงจนปราศจากข้อสงสัย แต่จำเลยก็ไม่อาจอยู่นิ่งเฉยในการดำเนินคดีอาญาได้ จำเลยยังมีหน้าที่ต้องหาพยานหลักฐานมา ยืนยันข้อต่อสู้ของตนเอง และพิสูจน์หักล้างพยานหลักฐานของโจทก์จนเป็นที่พอใจต่อ ศาล ให้ศาลเกิดความสงสัยในพยานหลักฐานของโจทก์ให้ได้